

Motion till riksdagen 2016/17:3232

av **Beatrice Ask m.fl. (M)**

En effektivare kriminalvård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åter tillsätta den av regeringen nedlagda utredningen för att utvärdera det återfallsförebyggande arbetet inom kriminalvården, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ställa tydliga krav på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser och låta utreda hur kostnaderna ska fördelas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av samarbete mellan kriminalvården och kommunernas socialtjänst och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera försöken med utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och häkte och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kriminalvården ska arbeta för att alla intagna i anstalt som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att utöka arbetet med särskild utslussning så att fler intagna får hjälp när de avtjänat sitt straff, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kriminalvården ska arbeta för att intagna i början av sin verkställighet ska få hjälp med kontakter med Kronofogdemyndigheten och andra för att minska risken att skulder ackumuleras under fängelsetiden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt genomföra förslaget om att begränsa arbetsgivares möjlighet att, utan författningsstöd, begära utdrag ur belastningsregistret inför anställning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hot och våld mot personal alltid ska leda till konsekvenser för den intagne, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt följa upp och implementera den kartläggning av metoder och arbetsätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos kriminalvårdens klienter, vilket regeringen tidigare beslutat att ge kriminalvården i uppdrag att göra, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Moderaterna vill ha en modern kriminalvård. Den ska präglas av hög säkerhet, vara en meningsfull och framåtblickande verksamhet och nå upp till sina mål om ”Bättre ut”. Intagna ska under anstaltstiden förberedas på livet efter straffet och ges de verktyg som på sikt ska få dem att lämna ett liv i kriminalitet bakom sig. Frivården har samma mål men bedriver verksamheten utanför anstalterna med de fördelar respektive utmaningar det innebär. Det handlar om tidiga insatser, tydligare klientarbete och tydliga krav och regler. Vi ser positivt på att kriminalvården gör en extra insats för att påverka unga intagna att lämna kriminalitet och missbruk.

Samtliga myndigheter inom rättsväsendet har de senaste åren – mellan 2006 och 2014 – ökat sitt förtroende hos allmänheten. Det är ingen slump utan ett resultat av de satsningar alliansregeringen gjorde. Kriminalvården fick under alliansregeringens två mandatperioder höjda anslag med närmare 36 procent. Ytterst glädjande är att Kriminalvården är bland de myndigheter som ökat sitt förtroende mest av alla.

Alldeles för många som dömts och avtjänat sitt straff återfaller dock i brott. Enligt Riksrevisionen återfaller 70 procent av dem som avtjänat straff på anstalt. De flesta återfaller inom ett år. Mer än hälften av unga fängelsedömda begår nya brott inom tre år efter avtjänat straff. Så har siffrorna sett ut under många år och så ser det också ut i flera andra jämförbara länder.

En effektiv brottsbekämpning kräver en framgångsrik återanpassning efter avtjänat straff och för att åstadkomma det krävs en bättre samverkan mellan olika myndigheter, landsting och kommuner. Frigivningen måste förberedas av den enskilde och mellan myndigheter exempelvis när det gäller behov av missbruksbehandling, arbete, utbildning och bostad.

Det är viktigt att ta reda på vilka återfallsförebyggande åtgärder som är framgångsrika och hur arbetet i högre grad kan anpassas till klienternas olika behov och förutsättningar. Arbetslinjen är av central betydelse för möjligheten till återanpassning. Betydelse av arbetsdrift och utbildning för att förbättra klienternas förutsättningar på arbetsmarknaden är därför av stor betydelse. Många intagna får dessutom genom självförvaltning viktiga kunskaper och erfarenheter i personlig ekonomi, eget boende med mera. År av missbruk och kriminalitet har ofta gjort att sådant inte är självklart för den enskilde.

Det behövs därför fler åtgärder för att förbereda intagna på kriminalvårdsanstalt för ett liv i frihet. Det handlar bland annat om kontakten med närstående men också andra verksamheter för arbete och goda sociala nätverk som kan bidra till att avhålla från fortsatt kriminalitet. Likaså behövs bättre samverkan mellan olika myndigheter för att säkerställa att påbörjad behandling och/eller utbildning inte avbryts vid frigivningen.

Utvärdera det återfallsförebyggande arbetet

Alliansregeringen tillsatte 2014 en utredning med uppgiften att studera framgångsrika internationella exempel på återfallsförebyggande insatser, kartlägga och analysera kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete, och utifrån en jämförelse med några relevanta länder bedöma om arbetet bedrivs effektivt samt om formerna för samverkan är effektiva och ändamålsenliga. Arbetet inklusive förslag skulle redovisas senast vid årsskiftet 2015/16. Regeringen har emellertid lagt ner utredningen. Vi anser att en sådan utredning är av stor betydelse och att en sådan därför behöver tillsättas.

Samverkan mellan myndigheter

Riksrevisionens rapport Återfall i brott – hur kan samhällets samlade resurser användas bättre? från 2015 pekar på att närmare 40 procent av alla dömda återfaller i brott inom tre år. Detta innebär stort mänskligt lidande, både för brottsoffer och för gärningsmän, samt stora kostnader för samhället.

Granskningen visar att de återfallsförebyggande insatserna är för få, samt att de inte görs när det behövs utan alldeles för sent. Det saknas helhetssyn och långsiktig planering. Det råder också osäkerhet om vem som ska stå för kostnaderna vid olika åtgärder. Samverkan mellan Kriminalvården och andra aktörer, såsom Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, socialtjänsten, sjukvården samt civilsamhället måste därför bli bättre. Uppföljningen är alldeles för kortsiktig och utspridd hos olika aktörer. Alliansregeringen skärpte och lagstodgade kraven på individuella verkställighetsplaner. Det är väsentligt att alla intagna får ett personligt program för verkställigheten. Det måste ställas tydliga krav på samverkan mellan myndigheter som arbetar mot återfall i brott och kostnadsfördelningen myndigheterna emellan måste noggrant utredas och klargöras i varje enskilt fall i enlighet med Riksrevisionens rapport.

Redan i dag finns en stark samverkansskyldighet mellan kriminalvården och socialtjänsten. För att förstärka denna samverkan är det viktigt att kriminalvården och socialtjänsten hela tiden utvecklar sitt samarbete. Detta gäller särskilt i förhållande till yngre lagöverträdare samt klienter som har barn. De försök med utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och på häkte som har initierats bör utvärderas noggrant. Ett närmare samarbete kan underlätta övergången från anstalt till frihet och bättre förbereda klienterna inför utbildning och arbete.

Olika försök har gjorts med ökad närvaro av socialtjänst på landets häkten. Exempelvis på häktet i Göteborg där häktade under 21 år får regelbundna besök av socialtjänsten. Detta upplevs som positivt av både häktade, personal och socialtjänsten. Det är viktigt att de unga häktade får förtroende för socialsekreterarna och därmed är villiga till att samarbeta. Vid dessa besök planeras akuta saker, till exempel var den unge ska bo efter eventuell frigivning, skola, vård med mera. Unga häktade kan på så sätt få större förtroende för socialtjänsten och lättare ta kontakt med dem efter frigivandet vilket är viktigt i etablerandet av positiva nätverk kring den unge.

Behandlingsprogram och yrkesutbildningar

Det är viktigt att tiden på anstalt används till att rusta klienten för ett framtida liv utan kriminalitet. Det kan handla om att delta i en yrkesutbildning och olika

behandlingsprogram. Kriminalvården behöver bli bättre på att få klienterna att fullfölja utbildning och behandling. Insatserna för att nå målet om 85 procents sysselsättning bland de intagna behöver intensifieras.

Det måste vara tydligt för de intagna att det lönar sig att sköta sig. Kriminalvården behöver också förstärka sitt motivationsarbete. Alla som är i behov av behandling ska också genomföra de behandlingsprogram som kriminalvården bedömer som relevanta. Underlåtenhet att delta i programverksamhet ska på ett tydligare sätt än i dag få konsekvenser för den intagnes verkställighet.

På Norrtäljeanstaltens avdelning (2015) fanns enligt personalen, intagna som varken kunde svenska eller engelska och dessa intagna fick ingen behandling alls. Personalen bedömde att återfallsrisken var mycket hög för dessa personer då de inte fick några som helst behandlingsinsatser. Detta ser vi som ett stort problem.

Hälften av dem som gått ett behandlingsprogram upplever att det minskat deras risk för återfall enligt en rapport från Brottsförebyggande rådet 2015. Dock är efterfrågan större än tillgången enligt Brå och därför behöver antalet platser i olika behandlingsprogram ökas.

Riksdagen har krävt i ett tillkännagivande till regeringen att man ska överväga om personer som är dömda för våldsbrott ska ha en skyldighet att genomgå behandlingsprogram. En vägran att delta i ett sådant behandlingsprogram ska få konsekvenser för den intagnes möjligheter att få permission och villkorlig frigivning. Den intagnes medverkan i behandlingsprogram ska vara ett krav för villkorlig frigivning för personer som dömts för grova sexualbrott eller grova brott mot närstående.

Vi anser att alla intagna i anstalt som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser och att det ska finnas tillgång till sådana. Vidare anser vi att det behövs fler platser i yrkesutbildningar på anstalt så att alla som vill ska ha tillgång till detta.

Utslussning

Utslussningen från anstalt är en viktig del av frigivningsförberedelserna och de återfallsförebyggande insatserna. Utslussningen styrs av individuella risk- och behovsbedömningar och sker vanligen stegvis: från högre till lägre säkerhetsklass, och därefter till olika former av ytterligare utslussning. Det senare kan avse permissioner, särskilda utslussningsåtgärder, samt slutligen villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning är i de flesta fall förenat med övervakning.

Andelen klienter som frigives från anstalt via någon av de fyra formerna för särskild utslussning är 13 procent för 2015, vilket är något högre än 2014. Att öka andelen intagna som får möjlighet till särskilda utslussningsåtgärder har varit ett prioriterat område i regleringsbrevet sedan 2014. Från och med 2015 har vissa beslut om särskilda utslussningsåtgärder centraliserats. I vilken mån detta påverkat utvecklingen är dock för tidigt att säga.

En analys av arbetet med de särskilda utslussningsåtgärderna har påbörjats som ska leda till en handlingsplan för att öka andelen klienter som frigives från anstalt med adekvata frigivningsförberedande åtgärder. Under hösten har även en fördjupad studie om orsak och verkan påbörjats. Dessutom håller ett förslag till lösningar av eventuella hinder i anslutning till utslussningsåtgärder på att tas fram. I december 2015 erhöll Kriminalvården även i uppdrag av regeringen att förstärka insatser i arbetet med utslussning.

Vi anser att man nu skyndsamt bör se över möjligheten att utöka arbetet med särskild utslussning så att fler intagna får hjälp när de avtjänat sitt straff.

Ett systematiskt arbete för att förhindra att skulder uppstår under fängelsetiden

Under tiden på anstalt finns det risk för att ingen tar hand om den intagnes privatekonomi, som att betala fakturor och hyra. Påminnelser och obetalda fakturor kan leda till att den intagne får skulder som växer under tiden på anstalt. När personen frigges försvårar skulderna vägen tillbaka till ett liv utan kriminalitet.

Vi anser därför att det är viktigt att redan i början av verkställigheten arbeta för att på ett strukturerat sätt ta tag i den intagnes ekonomi och planera för att minska skuldbördan. Den verkställighetsplan som upprättas i början av verkställigheten måste innehålla åtgärder för att minska den intagnes skuldbörda och som bland annat handlar om kontakter med Kronofogdemyndigheten och andra relevanta aktörer.

Det är viktigt att människor som begått brott kan återgå och få möjlighet till egen försörjning genom arbete, efter dom och avtjänad påföljd. De senaste åren har förberedelser för tiden efter anstalt utvecklats. Möjligheterna att studera har förbättrats, och Arbetsförmedlingen samverkar med Kriminalvården.

Förstärk tidigare dömdas möjligheter på arbetsmarknaden

Många arbetsgivare begär utdrag ur belastningsregistret alternativt kräver att den arbetssökande själv ska begära ut informationen och bifoga den med sin ansökan, vilket innebär större svårigheter för många att få jobb. Detta är långt ifrån en garanti för att förhindra anställning av personer som är olämpliga för en anställning. Ur ett arbetsgivarperspektiv finns en risk att registerkontroller ger en falsk känsla av trygghet. Utredningen om registerutdrag i arbetslivet lämnade i juni 2014 sitt betänkande (SOU 2014:48) till den dåvarande arbetsmarknadsministern. Utredningen föreslår en ny lag om att det ska vara förbjudet för arbetsgivare att utan författningsstöd begära att arbetssökande visar upp utdrag ur belastningsregistret. En arbetsgivare som bryter mot förbudet får betala skadestånd.

Vi anser att man nu skyndsamt bör genomföra det förslag om att begränsa arbetsgivares möjlighet att, utan författningsstöd, begära utdrag ur belastningsregistret.

Hot och våld

Bland de intagna i anstalt finns många som är missbrukare och har dokumenterade psykiska problem. Detta leder till att personalen tvingas utöva olika grader av tvång vilket innebär risker för att personalen ska drabbas av hot, trakasserier eller våld från de intagnas sida.

Det är angeläget att kriminalvården fortsätter sitt arbete för att minska riskerna för hot och våld riktat mot kriminalvårdens personal. Det kan bland annat göras genom ett strukturerat säkerhetsarbete, korrekta riskbedömningar, kontrollåtgärder för narkotikafria fängelser, rutiner för att hantera hot och våld mellan intagna, insatser som förhindrar brott inifrån anstalterna är några exempel på hur säkerheten kan beaktas i det

dagliga arbetet. Här bör även nämnas säkerhetsåtgärder vid transporter och insatser mot självmord bland häktade.

Det är viktigt att hot och våld riktat mot personal alltid leder till konsekvenser för den intagne.

Våldsbejakande extremism

Arbetet med att upptäcka och motverka radikaliserings inom kriminalvården bör utvecklas och även utökas till frivården. Vi anser att det måste ske ett ytterligare utvecklat och fortsatt arbete för att bland kriminalvårdens klienter kunna upptäcka och motverka radikaliserings på kriminalvårdsanstalterna samt inom frivården. Det finns ett antal internationella exempel på att personer som har begått islamistiskt motiverade terroråd med stor sannolikhet har radikaliserats i fängelsemiljö, i samband med att de avtjänat fängelsestraff. Detta påvisar betydelsen av att Kriminalvården bedriver ett aktivt arbete för att motverka radikaliserings av personer som är intagna på anstalt eller som är klienter inom frivården. Kriminalvården presenterade i maj 2016 rapporten ”Våldsbejakande extremism i Kriminalvården – Redovisning av regeringens uppdrag att kartlägga metoder och arbetssätt för att stärka arbetet mot våldsbejakande extremism i Kriminalvården”. Där redovisas bland annat nuvarande arbetssätt och metoder för att motverka radikaliserings, deltagande i internationell samverkan och förslag till fortsatt arbete. Rapporten visar att det pågår ett arbete, men också att mycket återstår att göra.

Det föreligger lika stora utmaningar när det gäller arbetet som bör riktas mot individer som driver på radikaliseringsprocesser och rekrytering av stridande, som att motverka radikaliserings i sig. Även i ett kriminalvårdsperspektiv är det angeläget att det finns ett system för urskiljning och identifiering av individer som kan riskera att radikaliseras, individer som redan är inne i en radikaliseringsprocess samt individer som redan tillägnat sig en våldsbejakande uppfattning och som riskerar att påverka och rekrytera andra.

När individer som kan riskera att radikaliseras, individer som redan är inne i en radikaliseringsprocess samt individer som redan tillägnat sig en våldsbejakande uppfattning har identifierats måste verksamma åtgärder sättas in för att hantera dessa individer.

Beatrice Ask (M)

Krister Hammarbergh (M)

Ellen Juntti (M)

Pål Jonson (M)

Mikael Cederbratt (M)

Anti Avsan (M)

Anders Hansson (M)

Tina Ghasemi (M)